

Kartupeļu nozares ekspertu ziņojums

Nozares eksperti 9. oktobrī Valsts augu aizsardzības dienestā pulcējās uz gadskārtējo ziņojuma apspriešanu. Detalizēti materiāli būs vēlāk pieejami www.kartupeli.lv

Pamatziņojumu sniedza biedrības „Kartupeļu audzētāju un pārstrādātāju savienība” valdes priekšsēdētāja Aiga Kraukle. Kas tad būtiski mainījies, salīdzinot 2012. gadu ar 2013. gadu, jo 2014. gada sezona vēl nav noslēgusies. Latvijā vienīgajā no visām trim Baltijas valstīm ir pieejama divu veidu pārstrāde (cietei un čipsiem), kas vērtējama kā priekšrocība. Audzēšana šim nolūkam bāzējas Vidzemē un Pierīgā, daļēji arī Latgales reģionā, bet atsevišķi audzētāji ir arī no citiem reģioniem. Galda kartupeļu audzētāji koncentrējas lielāko pilsētu tuvumā, sevišķi izteikti tas ir ap Daugavpili.

Īpašu uzmanību pelna CSP dati un tie, ko pārzina biedrība, kas vadās pēc informācijas, kas pieejama LAD. Atšķirības ir ievērojamas, un tas ir saistīts ar vairākiem faktoriem. CSP aptver plašāku audzētāju auditoriju, kur tiek iekļauti mazu kartupeļu platību audzētāji: 2010. g. – 30,1 tūkst./ha, 2011. g. – 29,7 tūkst./ha un 2012. g. – 28,2 tūkst./ha, savukārt LAD informācija vēsta par tiem, kas deklarē platības tiešmaksājumiem, attiecīgi 15,3; 15,2; 12,3 tūkst./ha., un papildus dati no LAD 2013. g. – 10,1 un 2014. g. – 10,2 tūkst./ha. Piecu gadu laikā profesionālo audzētāju kartupeļu deklarētās platības sarukušas tieši par trešdaļu. Joprojām ir ārkārtīgi liels „mazo audzētāju” skaits, kas iegūst pieticīgas ražas un rada nelabvēlīgu slimību izplatības fonu.

Pārstrādātie kartupeļi ir „reāla” eksporta prece, jo 50% no čipsiem un 99,9% bioloģiskās cietes tiek eksportēta. Tendence skaidri norāda, ka iespējas eksportēt ir vēl lielākas. Nākotne pieder pārstrādes tālākai attīstīšanai, tajā skaitā pusfabrikātiem.

2012. gadā tika saražotas 539 000 t kartupeļu, no tiem pārstrādātas tikai 24 250 t vai 4,5%. Savukārt sēkla 2013. gadā tika izaudzēta 253 ha platībā, no kuras 48% stādāmā materiāla nonāca saimniecībās, kuras audzē kartupeļus pārstrādei, un 52% – pārtikas kartupeļu saimniecībās. Tas parāda ļoti izteiktu izaicinājumu pārtikas kartupeļu audzēšanā, katastrofāli netiek atjaunots stādāmais materiāls noteikto 10% apmērā no iestādītās platības.

Latvijā tiek audzētas šķirnes no sekojošām sēklas kompānijām 33% – „Agrico”, 17% – „Norika” un „Europlant Pflanzenzucht GmbH”, 15% – Priekuļu, 11% – „C Meijer BZ” un 5% – „Solana GmbH & Co”.

Lielākie nozares izaicinājumi ir saistīti ar iepriekš minēto pārstrādi, audzētāju izglītošanu, ilgtermiņa līgumiem, valsts iepirkumiem.

VAAD Sēklu kontroles departamenta direktore Velta Evelone ziņoja par stāvokli sēklaudzēšanā. Pēdējo četru gadu laikā sēklaudzētāju skaits ir stabils 25–22 ražotāju robežās. 2013. gadā sēklas kartupeļi audzēti 253 ha un saražotas 3329 t sēklas kartupeļu, attiecīgi 2014. g. – 360 ha un 3714 tonnas. Vienas partijas lielums arī ir pieaudzis. Vidējais sēklu lauku lielums 2013. g. bija 1,78 ha un 2014. g. – 2,15, neliela tendence pieaugt. 20 gadu laikā Latvijā aprītē ir bijušas 175 šķirnes. Interesanti, ka aprītē 20 gadu ir bijusi viena šķirne, 17 g. – 3 šķirnes, 10 g. – 4 šķirnes, 9 g. – 10 šķirnes, 8 g. – 3 šķirnes, 7 g. – 6 šķirnes, 6 g. – 10 šķirnes, 5 g. – 12 šķirnes, 4 g. – 13 šķirnes, 3 g. – 29 šķirnes, 2 g. – 30 šķirnes un 1 g. – 45 šķirnes. Visilgāk aprītē – 21 gadu bijušas Priekuļu selekcijas šķirnes – ‘Agrie Dzeltenie’, ‘Brasla’, ‘Madara’, ‘Mutagēnagrie’ un kompānijas Norika šķirne ‘Adretta’, 20 g. – ‘Saturna’ un 19 g. ‘Sante’. Tik liela šķirņu dažādība ir ārkārtīgi liels izaicinājums nelielajam Latvijas tirgum. Otra lieta, kas rada papildu problēmas, ir tā, ka Latvijā sēklaudzēšana no komercplatībām nav strikti nodalīta. Somijā sēklaudzēšanas saimniecības tālu no citām, lielu mežu ieskaudas. Sagaidāmas izmaiņas arī sēklaudzēšanas noteikumos Latvijā, prasības kļūs stingrākas.

Joprojām, lai gan neesam sliktākajā situācijā ES, tomēr kartupeļu gaišā gredzenpuve ir nopietns drauds Latvijā. ES ir virkne valstu, piemēram, Īrija, Luksemburga, Malta, Portugāle, Slovēnija, kur nav konstatēts neviens gredzenpuves gadījums. Īpaši jāizceļ Īrija, kas ir viena no kartupeļu audzētājām valstīm. No noņemtajiem paraugiem 2013. gadā Latvijā šī slimība ir konstatēta 3,23% gadījumu. Vissliktākā situācija ir Polijā, kur 13,17% paraugos ir konstatēta šī slimība. Lai arī Polijā ir sistēma, kas liek visām kartupeļu bumbuļu partijām, kuras plānots izvest, veikt pārbaudes un saņemt īpašu sertifikātu, tas negarantē, ka pie mums no Polijas nenonāktu inficēti kartupeļi. Tas ir reāls drauds, ņemot tirgotāju lielo vēlmi pelnīt un ievest lētus kartupeļus. Tā ir problēmas viena puse, otra ir mūsu patērētāju vēlme veikalā pirktus kartupeļus, ja tie izrādās garšīgi, pavasarī iestādīt. Šī pašdarbība dārgi maksā un rada papildu problēmas arī profesionāliem audzētājiem. Jo mazāka saimniecība, jo mazāk atjauno sēklas materiālu.

No CSP ziņoja A. Raubena. Lai iegūtu datus CSP LLKC nosūta atlasītās saimniecības, kuras veģetācijas perioda laikā un pirms ražas novākšanas tiek apsekotas un intervētas. Neatbild vidēji 6% saimniecības, gadās, ka arī dažkārt lieli audzētāji. Tad iegūtie dati tiek pārsūtīti atpakaļ un CSP un, par pamatu ņemot 2010. gada skaitīšanas datus, salīdzinot ar LAD, tiek veikti pārrēķini, kā rezultātā veidojas kopējā aina. Turpmāk statistikas dati būs pieejami tikai elektroniski. Kartupeļu patēriņā tiek iekļauti: veikalos nopirktie, piemājas dārzos izaudzētie, bez maksas saņemtie kartupeļi, toties netiek uzskaitīti sabiedriskajā ēdināšanā patērētie, atklāts ir jautājums par tirgū pirktajiem. Dati apkopoti no 4000 aptaujātajām mājsaimniecībām. Kopā gadā statistikas informāciju sniedz ap 83 000 saimniecību.

Vēl viens izaicinājums ar 2016. gadu būs integrētā audzēšana, pie kuras vadlīnijām darbs tiks uzsākts tuvākajos mēnešos. Pārbaudēm pakļautas būs 10% saimniecību. Šobrīd darbs notiek, pamatojoties uz MK noteikumiem Nr. 1056. Šie principi jau tiek izmantoti SIA "Aloja Starkalsen", lai saražotu bioloģisko cieti. VAAD ziņoja, ka plašam audzētāju lokam būs pieejamas kultūraugu attīstības fāzes pēc BBCH skalas. Būs atsevišķa mājas lapa integrētai audzēšanai, kur tiks apkopota un regulāri papildināta informācija veģetācijas periodā.

Plašāka informācija būs pieejama ziemas perioda semināros.

Māris Narvils,

LLKC Augkopības nodaļa